

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ФИЛОСОФИЯ ЖӘНЕ САЯСАТТАНУ ФАКУЛЬТЕТІ
ЖАЛПЫ ЖӘНЕ ҚОЛДАНБАЛЫ ПСИХОЛОГИЯ КАФЕДРАСЫ

Профессор С.М. Жақыповтың 70 жылдығына арналған
«ОТАНДЫҚ ЖӘНЕ ӘЛЕМДІК ПСИХОЛОГИЯНЫҢ
ЖАҒДАЙЫ МЕН ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ»
атты халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

МАТЕРИАЛЫ
международной научно-методической конференции
«СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
И МИРОВОЙ ПСИХОЛОГИИ»,
посвященной 70-летию профессора С.М. ДЖАКУПОВА

MATERIALS
international scientific methodical conference
«STATE AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF DOMESTIC
AND WORLD PSYCHOLOGY»
dedicated to the 70th anniversary of professor S.M. Dzhakupov

МАЗМҰНЫ

1-секция

«РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ» БАҒДАРЛАМАСЫ АЯСЫНДАҒЫ ҚАЗІРГІ ПСИХОЛОГИЯ ҒЫЛЫМЫ ЖӘНЕ ПРАКТИКАСЫ СОВРЕМЕННАЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ НАУКА И ПРАКТИКА В КОНТЕКСТЕ ПРОГРАММЫ «РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ»

<i>Абетаева Е.А.</i> БІЛІМГЕРДІҢ ОҚУ МОТИВАЦИЯСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ – ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МҮМКІНДІКТЕРІ	12
<i>Аплашова А.Ж., Басхан Ж.Д.</i> ЖАСӨСПІРІМДЕР ТОБЫНДА ТҮЛҒААРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕСІ	15
<i>Асылханова М.А.</i> ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ ТҮЛҒАЛЫҚ ДАМУЫНДАҒЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	18
<i>Аязбекова Р.А., Аязбекова Д.С., Турниязова Ж.К.</i> СПОСОБНОСТЬ К САМОРАЗВИТИЮ КАК ЦЕННОСТЬ	22
<i>Әмірова Б.Ә.</i> ТҮЛҒАНЫҢ ЭТНОӘЛЕУМЕТТЕНУІНДЕГІ ҚАЗАҚ ЭТНОГРАФИЯСЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЖАҚТАРЫ	25
<i>Бендас Т.В.</i> ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ЗАКОНОМЕРНОСТИ В ОПИСАНИИ ЛИЧНОСТИ С.М. ДЖАКУПОВА	29
<i>Ермекқызы А.</i> ТЕМА РОДИНЫ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ М. МАКАТАЕВА	31
<i>Жампеисова К.К.</i> АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВУЗОВ НЕПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ	34
<i>Жұмағұлова Г.Ш., Мұнашова Ж.Б., Жанибекова Г.О., Токбергенова И.А.</i> МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ БАЛАСЫ БАР АНАЛАРДЫҢ ЭМОЦИЯЛЫҚ-ТҮЛҒАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	37
<i>Карибаева Г.М., Қонысова А.Ж.</i> ӘСКЕРИ ҚЫЗМЕТТЕГІ ЖАС МАМАНДАРДЫҢ КӘСІБИ ІС-ӘРЕКЕТІНЕ БЕЙІМДЕЛУІНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	41
<i>Кебеева А.О., Амангелді А.А., Егізбай Ә.М.</i> ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	44
<i>Кебеева А.О., Макашқұлова Г.Б., Байбосын С.Е., Өмірбек Ж.С.</i> БҮГІНГІ ТАҢНЫҢ ТАЛАБЫ – ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ	47
<i>Марданова Ш.С., Алибаева Р.Н.</i> О ВЗАИМОСВЯЗИ МОТИВАЦИОННО-ПОТРЕБНОСТНОЙ СФЕРЫ ЛИЧНОСТИ И ЦЕННОСТЕЙ	49
<i>Перленбетов М.А., Маркабаева Г.К.</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ КРЕАТИВНОСТИ КАК ФАКТОР САМОРЕАЛИЗАЦИИ ЧЕЛОВЕКА В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	52
<i>Сарбасова В.Н.</i> ТРАНСФОРМАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ ЛИЧНОСТИ В ПРОЦЕССЕ САМОРЕГУЛЯЦИИ И САМООРГАНИЗАЦИИ	54
<i>Тастанова А.А., Мун М.В., Хананян А.А., Сангилбаев О.С.</i> МОЗГ И ТВОРЧЕСТВО	57
<i>Хон А.А.</i> ФОРМИРОВАНИЕ КОНФЛИКТОЛОГИЧЕСКОЙ ГРАМОТНОСТИ И КОНСТРУКТИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ У ПОДРОСТКОВ В ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ	59

2-секция

**С.М. ЖАҚЫПОВТЫҢ БІРЛЕСКЕН-ДИАЛОГТЫҚ ІС-ӘРЕКЕТ ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ:
МҮМКІНДІКТЕРІ ЖӘНЕ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ
КОНЦЕПЦИЯ СОВМЕСТНО-ДИАЛОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
С.М. ДЖАКУПОВА: ВОЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ**

Абдрашитова Т.А.

КОРРЕКЦИЯ СМЫСЛОВОЙ СФЕРЫ ПАВ-ЗАВИСИМЫХ
КЛИЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ СОВМЕСТНО-ДИАЛОГИЧЕСКОГО КОНСУЛЬТИРОВАНИЯ..... 66

Бейсенова Ж.Ж.

ЕСТЕН КЕТПЕС ЕРЕКШЕ КЕЗДЕСУДЕН ЕСТЕЛІК 70

Man Cheung Chung

THE IMPACT OF POSTTRAUMATIC STRESS AND EMBITTERMENT ON PSYCHIATRIC
CO-MORBIDITY AMONG PRISONERS: THE ROLES OF EMOTIONAL DYSREGULATION
AND SHUTDOWN DISSOCIATION 72

Жарықбаев Қ.Б.

С.М. ЖАҚЫПОВ – АТЫ ӨШПЕС ПСИХОЛОГ ҒАЛЫМ 73

Жұмағұлова Г.Ш., Мұнашова Ж.Б., Жанибекова Г.О., Өмірзақова Ж.Ә.

С.М.ЖАҚЫПОВ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ЭТНИКАЛЫҚ ТҮСІНІКТЕРДІ ЭКСПЕРИМЕНТАЛДЫ
ТАЛДАУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МАҢЫЗЫ 75

Қасен Г.А.

КОНЦЕПЦИЯ СОВМЕСТНО-ДИАЛОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С.М. ДЖАКУПОВА
КАК ОРИЕНТИР ДЛЯ СОВРЕМЕННЫХ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ 77

Перленбетов М.Ә.

ҒАСЫРЛЫҚ ТҮЛҒА 81

Перленбетов М.Ә.

С.М. ЖАҚЫПОВТЫҢ ҚАЙНАР УНИВЕРСИТЕТІНДЕГІ ЕҢБЕК ЖОЛЫ 83

Уақпаева Ү.А.

АБАЙ ҚҰНАНБАЕВТЫҢ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ МӘТІНІН ПРОФЕССОР
САТЫБАЛДЫ ЖАҚЫПОВТЫҢ ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ БОЙЫНША ҰҒЫНУ 86

3-секция

**ОТАНДЫҚ ЖӘНЕ ӘЛЕМДІК ПСИХОЛОГИЯДАҒЫ ҚОЛДАНБАЛЫ
ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР ПРИКЛАДНЫЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ И МИРОВОЙ ПСИХОЛОГИИ**

Абдыгапарова Г.Е., Перленбетов М.Ә.

ЖАСӨСПІРІМДЕР АРАСЫНДА КІКІЛЖІНДЕРДІ ШЕШУДІҢ
ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ 91

Абетаева Е.А.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ЖӘНЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН
ДАМУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ – ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ 94

Адилова Э.Т., Аймағанбетова О.Х.

ҚАЗАҚСТАН ПСИХОЛОГТАРЫ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ СТУДЕНТ
ЖАСТАРДЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚ БАҒДАРЛАРЫН ЗЕРТТЕУ 96

Айтбай Е.Т.

ВИРТУАЛЬДІ ДИСКУРСЫҢ ТҮЛҒАЛЫҚ-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСТАРЛАРЫ 98

Акажанова А.Т.

ЮВЕНАЛЬНАЯ ЮСТИЦИЯ И СОЦИАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ДЕЛИНКВЕНТНОГО
ПОВЕДЕНИЯ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ 102

Акимбек А.Б., Ешенкулова Э.Б.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБУЧЕНИЯ 105

ҚАЗАҚСТАН ПСИХОЛОГТАРЫ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ СТУДЕНТ ЖАСТАРДЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚ БАҒДАРЛАРЫН ЗЕРТТЕУ

Студенттік шақтың құндылық бағдарларын қалыптастырудағы маңыздылығын атап өтіп, орыс ғалымы М.Я. Виленский дәл осы жаста жастардың құндылық тұжырымдамалары дүниетанымдық негізде ерекшеленбейді, сондықтан олар жиі өзгерістерге ұшырап, толық жеке мағынасында ерекшеленбейтінін атап өтті. Осыған байланысты студенттердің өзіндік сана-сезімінің құндылық құрылымын қалыптастыру, ондағы гуманистік құндылықтарды дамыту проблемалары өзекті болып отыр. [1].

Студент жастардың құндылық бағыттары қоғамның ең белсенді және серпінді бөлігі ретінде қоғамда болып жатқан өзгерістерді бірінші қабылдайды. Соған қарамастан, бұл алдын-ала анықтамаған, өйткені бұл процеске әлеуметтік факторлар, қоршаған орта ғана емес, ең алдымен тұлғаның әлеуметтік-психологиялық ерекшеліктері әсер етеді. Демек, құндылық бағдарлар жүйесі біржола қалыптаспаған, қоғам ұсынған құндылықтарды студенттер «таңдайды»: өмір жағдайының өзгеруімен тұлғаның өзінде жаңа құндылықтар пайда болады, кейде оларды толық немесе ішінара қайта бағалау жүреді. Сондықтан, жалпы студенттік жас – құндылық бағдарларын дамыту мен бекітудің шешуші кезеңі.

Студент жастардың құндылық бағдарын әлеуметтік психология мәселелерінің бірі ретінде зерттеу мәселесі Қазақстанда тек соңғы жылдары маңызды бола бастады. Осы мәселені зерттеуге арналған бірнеше еңбектердің ішінен К.А. Мухамбетова мен Д.Д. Кунантаева, Д.Т. Исханова, Ж.Қ. Айдосова, Д.Б. Ахметова, А.М. Ким, Н.К. Сатыбалдина және басқалары.

Осылардың ішінде ресейлік профессор В.В. Козловтың жетекшілігімен А.О. Шоманбаеваның, сондай-ақ канадалық профессор С.Сафдардың жетекшілігімен Л. Қасым жұмыстары ерекше орын алады.

К.А. Мухамбетова мен Д.Д. Кунантаева қазіргі жастардың құндылықтарын кросс-мәдени аспектіде, орыс және қазақ жастарының мысалында зерттей отырып, екі елдің респонденттерінің өмірлік құндылықтары этнопсихологиялық айырмашылықтарына қарамастан, денсаулық, махаббат, адал достар сияқты санаттарға негізделгенін көрсетті. Материалдық жетістік құндылығы осы топқа жатқызылды. Алайда, зерттеу осы топтағы айырмашылықтарды көрсетті. Мәселен, материалдық әл-ауқатты орыс жастары қызықты жұмыспен тығыз байланысты деп санады, бұл сонымен бірге оның қайнар көзі болды. Қазақ жастарына келетін болсақ, зерттеу көрсеткендей, олар үшін материалдық әл-ауқат, ең алдымен, бақытты отбасылық өмір, өмірдегі даналық сияқты құндылықтармен байланысты.

С.И. Богдан 2008 жылы Қазақстандағы студент жастардың мысалын қолдана отырып жеке құндылық бағдарларын қалыптастырудың психологиялық факторларын зерттеді. Оның зерттеулері көрсеткендей, университетке жаңадан түскен студенттеріне мамандықты дұрыс таңдамау, жалпы белсенділіктің орташа дәрежесінің басым болуы, құндылық бағдарларының сараланған жүйесін қалыптастырудың бастапқы кезеңі, сондай-ақ адаптацияның жеткіліксіздігі тән.

А.О. Шоманбаева профессор В.В. Козловтың жетекшілігімен көпұлтты ортада жеке тұлғаның құндылық бағдарлары мен этникалық бейімділік арасындағы байланысты зерттеді. Олардың өзара байланысының бар екендігіне назар аудара отырып, ол мәдениет саласындағы құндылық бағдарлар жеке тұлғаның ұлттық сипаты мен этникалық ерекшелігін анықтайды деп тұжырымдайды.

Эксперименттік талдау барысы көрсеткендей этникалық құндылықтар жүйесі мен жеке тұлғаның этникалық бейімділігі қалыптастырған құндылық бағдарларының көрінудің ұлттық-мәдени сипатқа ие және қазақ пен орыс ұлтының ұқсастықтар мен айырмашылықтары сипатталады. Бұл моно және поли-этникалық оқыту топтарындағы респонденттердің өзін-өзі сәйкестендіру бейнелерінің семантикалық кеңістігін талдау барысында расталды. Біз әр түрлі құндылық бағдарлары біртұтас мәдениет шеңберінде өмір сүре алатындығын білдік.

Осыған сүйене отырып, А.О. Шоманбаева мәдениеттер мен құндылық бағдарларының негізгі құндылықтарын зерттеу (айқын этномәдени арақашықтықтағы Қазақстандағы екі ірі этникалық топтың мысалында) ұлттық шиеленісті болжау мен жою тетіктерін құрудың тікелей тәсілі деген тұжырымға келді. [3].

Д.Т. Исханова диссертациялық зерттеуін жоғары оқу орнында оқуға бейімделу процесінде студенттердің құндылық бағдарын зерттеуге арнады. В.В. Козлов ұсынған интегративті көзқарас тұрғысынан құндылық бағдарлар – бұл жеке тұлғаның іс-әрекетінің бағыттылығы мен мазмұнын сипаттай-

тын, адамның әлемге, өзіне деген жалпы көзқарасын анықтайтын, жеке позицияларына, мінез-құлқына, іс-әрекетіне мән беріп, бағыт беріп отыратын күрделі әлеуметтік-психологиялық құбылыс деген түсініктен шығады. Құндылыққа бағдарлау жүйесі көп деңгейлі құрылымға ие.

Бірінші деңгей – бұл бұл жаңа мінез-құлықты игеруге түрткі болатын жеке тұлғаның құндылық бағдарларды түсінуі.

Екінші деңгейі – адамның өзіндік бағдарларды қабылдауы пайда болған кезде құндылық бағдарларын қабылдауы.

Үшінші деңгей – бұл адамның құндылық бағдарларын іске асыру деңгейі.

Д.Т. Ихсанованың пікірі бойынша, жасөспірім кезде қалыптасқан құндылық бағдарлары, тұлғаның қоршаған ортамен қарым-қатынасы мен белгілі бір дәрежеде оның мінез-құлқын анықтайды [2].

Эксперименттік жұмыстың алынған нәтижелерін талдай отырып, ол студенттердің көпшілігі үшін құндылықтардың өзектілігі тұлғаның құндылықтарымен бөлісуінен көрінеді, олар жеке тұлға ретінде өсуге, үйлесімді дамуға және басқалармен дұрыс қарым-қатынас орнатуға ұмтылуынан көрінеді деген қорытындыға келді. Сонымен қатар, бірінші курстан төртінші курсқа дейінгі терминалдық құндылықтар жүйесінде шығармашылық, денсаулық, даму, таным және бақытты отбасылық өмір сияқты құндылықтардың нығаюы байқалды. Инструменталды құндылықтарға қатысты зерттеу студенттер арасында курстан курсқа өткенде жауапкершілік пен тәрбиенің маңыздылығының артқанын көрсетті.

Алайда, оң үрдістермен қатар студенттердің құндылық бағдарын дамытудағы белгілі бір кемшіліктер де эксперименталды түрде анықталды. Мысалы, студенттердің едәуір бөлігі үшін құндылық бағдар жүйесі жеткіліксіз сенімділікпен және құрылымдықпен сипатталады. Сонымен қатар құндылық бағдарларының жұмыс істеуінің сыртқы және ішкі механизмдеріне басымдық беруде белгілі бір қиындықтар бар [2].

Студенттердің құндылық бағдары мен коммуникация мәселелерін зерттеуді Ж.К. Айдосова, Д.Б. Ахметова А.М. Ким басшылығымен Инглхарттың құндылық бағдарлау әдісін қолданды. Бұл әлеуметтену немесе даралану бейімделу құндылықтарына бағытты анықтауға мүмкіндік береді. Коммуникативті мәселелердің критерийі ретінде эмоциялық интеллекттің негізгі көрсеткіштері анықталды. олар өзінің және басқа адамдардың эмоциясын түсіну, өзінің және басқа адамдардың эмоциясын басқару мәселелері.

Н.А. Ткачева, Р.С. Баймухаметованың жүргізілген зерттеулері көрсеткендей қазақстандық студенттер өмірде сәттілікке жету үшін олар ең алдымен «жақсы адамдар» болуы керек – отбасыларына, серіктестеріне, достарына және жұмыс берушісіне адал, сонымен қатар жауапкершілікті алуға үйрену керек. Сонымен қатар, олардың нұсқауларында ең аз мән мансаптық өсу мен жоғары білімге берді, дегенмен олар осы екі факторды өзара байланысты деп санап, диплом алуға және жоғары табыс алуға үлкен ниет білдірді.

Л. Касымның зерттеуінде студенттер мен жастардың топтық идеяларында қазақ және орыс этностарының этникалық ерекшелігін анықтайтын маңызды және жетекші құндылықтар жүйесі туралы ерекшеліктердің бар екендігін көрсетті.

Сонымен, зерттеулерді талдау қазақстандық жастардың құндылық бағдарын зерттеу мәселесі әртүрлі этностық, әлеуметтік, жастық қауымдастықтардың өкілдерін біріктіре алатын ұлттық идеяны қалыптастыру жағдайында ерекше маңызға ие болатындығын көрсетті. Алайда, қалыптасқан шындық Қазақстанда тұратын барлық әлеуметтік топтардың өкілдерін біріктіруге қабілетті құндылықтардың оң жүйесі әлі қалыптаспағанын көрсетеді. Сондықтан қазіргі психологияда өте маңызды, бірақ, өкінішке орай, жеткіліксіз шешілген мәселе студент жастардың құндылық бағдарын қалыптастырудың психологиялық сипаттамаларын зерттеу болып табылады.

Әдебиеттер

1. Виленский М.Я. Содержательные и процессуальные характеристики формирования ценностного сознания студентов // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия философия. – 2003. – № 2. – С.5-6.
2. Богдан С.И. Психологические факторы становления ценностных ориентаций личности (на примере студенческой молодежи Казахстана): Автореф. дис...канд. психол. наук. – Новосибирск, 2008.
3. Шоманбаева А.О. Взаимосвязь ценностных ориентаций и этнических предрасположений личности в условиях полиэтнического окружения: Автореф. дис...канд. психол. наук. – Ярославль, 2008. – 26с.
4. Ихсанова Д.Т. Развитие ценностных ориентаций студентов в процессе адаптации к обучению в высшем учебном заведении: Автореф. дис...канд. психол. наук. – Алматы, 2010. – 27с.
5. Айдосова Ж.К., Ахметова Д.Б., Ким А.М. Исследование ценностных ориентаций и коммуникативных проблем студентов // Вестник КазНУ. Серия психологии и социологии. – 2011. – №2(37). – С.30-33.
6. Игибаева А.К. Ценностные ориентации современной молодежи в современных условиях (на примере вузов Казахстана) // Международный журнал экспериментального образования. – 2013. – №4. – С.160-163.